Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (čtvrtého senátu)

10. prosince 2015 *

„Řízení o předběžné otázce — Prostor svobody, bezpečnosti a práva — Soudní spolupráce v občanských věcech — Nařízení (ES) č. 864/2007 — Článek 4 odst. 1 — Pojmy ‚země, kde škoda vznikla', ‚škoda' a ‚nepřímé následky civilního deliktu' — Škoda utrpěná osobně rodinným příslušníkem osoby, která zahynula v důsledku dopravní nehody — Rozhodné právo"

Ve věci C-350/14,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Tribunale di Trieste (soud v Terstu, Itálie) ze dne 10. července 2014, došlým Soudnímu dvoru dne 21. července 2014, v řízení

Florin Lazar

proti

Allianz SpA,

SOUDNÍ DVŮR (čtvrtý senát),

ve složení L. Bay Larsen, předseda třetího senátu, vykonávající funkci předsedy čtvrtého senátu, J. Malenovský, M. Safjan (zpravodaj), A. Prechal a K. Jürimäe, soudci,

generální advokát: N. Wahl,

vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za L. Lazar a G. Chiturlas M. Bonito, avvocato,

— za rakouskou vládu G. Eberhardem, jako zmocněncem,

— za portugalskou vládu L. Inez Fernandesem a A. Fonseca Santos, jako zmocněnci,

— za Evropskou komisi L. Cappellettim a M. Wilderspinem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 10. září 2015,

vydává tento

* Jednací jazyk: italština.

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 4 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy („Řím II“) (Úř. věst. L 199, s. 40, dále jen „nařízení Řím II“).

2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi F. Lazarem, s bydlištěm v Rumunsku, a italskou pojišťovnou Allianz SpA ve věci náhrady majetkové a nemajetkové újmy, kterou F. Lazar utrpěl v důsledku úmrtí své dcery při dopravní nehodě, k níž došlo v Itálii.

Právní rámec

Unijní právo

Nařízení Řím II

3 Nařízení Řím II v bodě 7 odůvodnění stanoví:

„Věcná působnost a ustanovení tohoto nařízení by měly být v souladu s nařízením Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech [(Úř. věst. 2001, L 12, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 42; oprava Úř. věst. 2006, L 242, s. 6, dále jen ‚nařízení Brusel I‘)] a s nástroji upravujícími právo rozhodné pro smluvní závazkové vztahy.“

4 Body 16 a 17 odůvodnění tohoto nařízení znějí:

„(16) Jednotná pravidla by měla posílit předvídatelnost soudních rozhodnutí a zajistit přiměřenou rovnováhu mezi zájmy osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a zájmy poškozeného. Uplatnění právního řádu země, kde přímá škoda vznikla (zásada *lex loci damni*), vytváří spravedlivou rovnováhu mezi zájmy osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a zájmy poškozeného a také zohledňuje moderní přístup k občanskoprávní odpovědnosti a vývoj systémů objektivní odpovědnosti.

(17) Určení rozhodného práva by se mělo řídit místem, kde škoda vznikla, bez ohledu na zemi nebo země, ve kterých by se mohly projevit nepřímé následky. V souladu s tím by se v případech škody na zdraví nebo na majetku měla za zemi, kde škoda vznikla, považovat země, v níž byla škoda na zdraví nebo na majetku způsobena.“

5 Článek 2 uvedeného nařízení, nadepsaný „Mimosmluvní závazkové vztahy“, v odstavci 1 stanoví:

„Pro účely tohoto nařízení zahrnuje škoda jakékoli následky civilního deliktu, bezdůvodného obohacení, jednatelství bez příkazu nebo předsmluvního jednání.“

6 Kapitola II nařízení Řím II, týkající se civilních deliktů, obsahuje článek 4, nadepsaný „Obecné pravidlo“. Tento článek zní:

„1. Nestanoví-li toto nařízení jinak, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, právo země, kde škoda vznikla, bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a bez ohledu na to, ve které zemi nebo kterých zemích se projevily nepřímé následky této skutečnosti.

2. Mají-li však osoba, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a poškozený v okamžiku vzniku škody obvyklé bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země.

3. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v odstavci 1 nebo 2, použije se právo této jiné země. Zjevně užší vztah k jiné zemi by mohl být založen zejména na již existujícím vztahu mezi stranami, jakým může být například smlouva, který úzce souvisí s daným civilním deliktem.“

7 Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy se podle čl. 15 písm. c) nařízení Řím II řídí „určení vzniku škody, její povahy a posouzení nebo nárokovaného odškodnění“ a podle písmene f) téhož článku „určení osob oprávněných k náhradě škody utrpěné jimi osobně“.

Nařízení Brusel I a nařízení (EU) č. 1215/2012

8 Kapitola II nařízení Brusel I, ve které jsou stanovena pravidla pro určování soudní příslušnosti, obsahuje oddíl 2 týkající se „[z]vláštní příslušnosti“. Tento oddíl tohoto nařízení obsahuje článek 5, který v bodě 3 stanoví:

„Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být v jiném členském státě žalována,

[…]

3) ve věcech týkajících se deliktní nebo kvazideliktní odpovědnosti u soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke škodné události.“

9 Toto nařízení bylo s účinností od 10. ledna 2015 nahrazeno nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 20. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Úř. věst. L 351 s. 21), jež obsahuje čl. 7 bod 2 stejného znění, jaké měl čl. 5 bod 3 nařízení Brusel I.

Italské právo

10 Jak uvedl předkládající soud, Corte suprema di cassazione (Nejvyšší kasační soud) vyložil články 2043 a 2059 občanského zákoníku v tom smyslu, že rodinní příslušníci zesnulého mají *iure proprio* nárok na náhradu majetkové a nemajetkové újmy. Pokud jde o nemajetkovou újmu, lze uznat škodu na zdraví (škodu konstatovanou lékařem), morální újmu (psychickou bolest) a újmu v oblasti mezilidských vztahů (podstatnou změnu v každodenním životě).

11 Týž soud dále uvedl, že čl. 283 odst. 1 zákoníku soukromého pojištění stanoví, že není-li zjištěno vozidlo, které způsobilo škodu, uhradí škodu způsobenou dopravní nehodou prostřednictvím určených pojišťoven Garanční fond pro oběti silnic (Fondo di garanzia per le vittime della strada).

Spor v původním řízení a předběžné otázky

12 Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že F. Lazar, rumunský státní příslušník, se domáhá náhrady majetkové a nemajetkové újmy utrpěné v důsledku úmrtí své dcery, rumunské státní příslušnice s bydlištěm v Itálii, při dopravní nehodě, ke které došlo v tomto členském státě a která byla způsobena nezjištěným vozidlem.

13 Žaloba byla podána proti pojišťovně Allianz SpA coby společnosti určené Garančním fondem pro oběti silnic.

14 Matka a babička oběti, obě rumunské státní příslušnice s bydlištěm v Itálii, rovněž vstoupily do řízení jako vedlejší účastnice a domáhají se náhrady majetkové a nemajetkové újmy, která jim vznikla v důsledku úmrtí oběti.

15 Předkládající soud má za to, že vzhledem k tomu, že žalobci se domáhají náhrady újmy utrpěné jimi osobně v důsledku úmrtí jejich rodinné příslušnice, je třeba zjistit, zda je tato újma škodou ve smyslu čl. 4 odst. 1 nařízení Řím II, nebo nepřímým následkem civilního deliktu ve smyslu téhož ustanovení.

16 Na odpovědi na tuto otázku bude podle předkládajícího soudu záviset hmotné právo, jež bude muset uplatnit předkládající soud při rozhodování o existenci a nahraditelnosti škody, jejíž náhrady se před ním domáhá žalobce s bydlištěm v Rumunsku. Daný soud v tomto ohledu uvádí argumenty, které v jím projednávaném sporu mohou vést k uplatnění jak italského práva, tak rumunského práva.

17 Italské právo v této souvislosti stanoví, že škoda vyplývající z úmrtí rodinného příslušníka je škodou utrpěnou přímo rodinným příslušníkem zejména tehdy, má-li podobu porušení osobnostních práv. Žalobce by se tudíž ve sporu v původním řízení dovolával újmy, kterou je na základě tohoto vnitrostátního práva třeba považovat za jeho vlastní a která je faktickým důsledkem úmrtí jeho rodinného příslušníka. Naproti tomu v jiných evropských právních řádech není tento typ škody uznáván týmž způsobem.

18 Předkládající soud si také přesto, že podle italského práva se jedná o přímou škodu vzniklou pozůstalému v důsledku úmrtí jeho rodinného příslušníka, klade otázku, zda nárok na náhradu této škody může vzhledem k judikatuře Soudního dvora k nařízení Brusel I představovat některý z „nepřímých následků“ původního civilního deliktu ve smyslu nařízení Řím II, tedy dopravní nehody.

19 Za těchto podmínek se Tribunale di Trieste (soud v Terstu) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„Jak má být vykládán čl. 4 odst. 1 nařízení [Řím II] v části, která stanoví, že ‚rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, [je] právo země, kde škoda vznikla‘? Zejména

1) jak je třeba vykládat pojem ‚místo, kde škoda vznikla‘, podle čl. 4 odst. 1 nařízení [Řím II] v případě žádosti o náhradu majetkové a nemajetkové újmy uplatněné blízkými příbuznými osoby, která zahynula v důsledku dopravní nehody, k níž došlo v místě sídla soudu, pokud mají tito blízcí příbuzní bydliště v jiné zemi Evropské unie a uvedenou škodu utrpěli v této jiné zemi?

2) musí pro účely použití čl. 4 odst. 1 nařízení [Řím II] být majetková a nemajetková újma, již v zemi svého bydliště utrpěli blízcí příbuzní osoby, která zahynula při dopravní nehodě, k níž došlo v zemi sídla soudu, kvalifikována jako ‚škoda‘ ve smyslu první části [citovaného] čl. 4 odst. 1, nebo jako ‚nepřímé následky‘ ve smyslu druhé části téhož ustanovení?“

K předběžným otázkám

20 Podstatou otázek předkládajícího soudu, jimiž je třeba se zabývat společně, je, zda musí být čl. 4 odst. 1 nařízení Řím II pro účely určení práva rozhodného pro mimosmluvní závazkový vztah, který vznikne v důsledku dopravní nehody, vykládán v tom smyslu, že újma související s úmrtím osoby při takové nehodě, k níž došlo v členském státě sídla soudu, a utrpěná jejími blízkými příbuznými s bydlištěm v jiném členském státě musí být kvalifikována jako „škoda“, nebo jako „nepřímé následky“ této nehody ve smyslu tohoto ustanovení.

21 Předně je v souvislosti s výkladem čl. 4 odst. 1 nařízení Řím II třeba připomenout, že z požadavků jednotného uplatňování unijního práva i ze zásady rovnosti vyplývá, že znění ustanovení unijního práva, které za účelem vymezení svého smyslu a působnosti neobsahuje žádný výslovný odkaz na právo členských států, musí být zpravidla v celé Evropské unii vykládáno autonomním a jednotným způsobem (v tomto smyslu viz rozsudek Kásler a Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, bod 37). Podle ustálené judikatury Soudního dvora je v tomto ohledu třeba vzít v úvahu nejen znění tohoto ustanovení, ale i jeho kontext a cíle sledované právní úpravou, jejíž je součástí (rozsudek Lanigan, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474, bod 35 a citovaná judikatura).

22 V tomto ohledu je třeba poukázat na to, že podle článku 2 nařízení Řím II „zahrnuje škoda jakékoli následky civilního deliktu“.

23 Pro účely určení práva rozhodného pro mimosmluvní závazkový vztah, který vznikne z civilního deliktu, přitom čl. 4 odst. 1 tohoto nařízení volí právo země, kde „škoda“ vznikla, a to bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a ve které zemi nebo kterých zemích se projevily „nepřímé následky“ této skutečnosti. Z bodu 16 odůvodnění uvedeného nařízení plyne, že škodou, ke které je pro účely určení místa jejího vzniku třeba přihlédnout, je přímá škoda.

24 Pro případy škody na zdraví nebo na majetku upřesnil unijní normotvůrce v bodě 17 odůvodnění nařízení Řím II, že zemí, kde vznikla přímá škoda, je země, v níž byla způsobena škoda na zdraví nebo na majetku.

25 Z uvedeného vyplývá, že když lze zjistit vznik přímé škody, což v případě dopravní nehody obvykle lze, bude hraničním určovatelem relevantním pro určení rozhodného práva místo, kde vznikla tato přímá škoda, a to bez ohledu na nepřímé následky této nehody. V projednávaném případě spočívá škoda v poškození zdraví dcery F. Lazara s následkem jejího úmrtí, přičemž k této škodě došlo podle předkládajícího soudu v Itálii. Škodu vzniklou jejím blízkým příbuzným je ovšem třeba považovat za nepřímé následky nehody dotčené ve věci v původním řízení ve smyslu čl. 4 odst. 1 nařízení Řím II.

26 Tento výklad potvrzuje čl. 15 písm. f) uvedeného nařízení, který otázku určení osob oprávněných domáhat se náhrady jim vzniklé škody – přičemž tato otázka zahrnuje i případ dotčený ve věci v původním řízení, kdy škoda vznikla blízkým příbuzným oběti – ponechává na rozhodném právu.

27 Jak uvedla Evropská komise k čl. 11 písm. g) svého návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy („Řím II“) [COM(2003) 427 final], nyní čl. 15 písm. f) nařízení Řím II, určené právo totiž určuje i osoby oprávněné k náhradě škody utrpěné jimi osobně. Tento pojem se vztahuje především k otázce, zda se náhrady škody, která byla způsobena nepřímo jiné osobě než „přímé oběti“, a sice v důsledku škody způsobené poškozenému, může domoci tato jiná osoba. Touto škodou by mohla být újma morální, například zármutek způsobený úmrtím blízké osoby, nebo finanční, vzniklá například dětem nebo manželi zesnulého.

28 Vzhledem k těmto skutečnostem je třeba nejprve určit právo rozhodné pro právní skutečnost a teprve na jeho základě lze určit, které osoby utrpěly škodu, jejíž náhrady se lze domáhat.

29 K dosažení cíle uvedeného v bodě 16 odůvodnění nařízení Řím II, jímž je zajistit předvídatelnost rozhodného práva a vyhnout se riziku možného rozložení daného civilního deliktu na více složek podléhajících odlišným právním řádům v závislosti na místech, kde škoda vznikla jiným osobám než přímé oběti, tak přispívá uplatnění práva místa, kde vznikla přímá škoda.

30 Z výše uvedeného vyplývá, že na položené otázky je třeba odpovědět, že čl. 4 odst. 1 nařízení Řím II musí být pro účely určení práva rozhodného pro mimosmluvní závazkový vztah, který vznikne v důsledku dopravní nehody, vykládán v tom smyslu, že újma související s úmrtím osoby při takové

nehodě, k níž došlo v členském státě sídla soudu, a utrpěná jejími blízkými příbuznými s bydlištěm v jiném členském státě musí být kvalifikována jako „nepřímé následky“ této nehody ve smyslu tohoto ustanovení.

K nákladům řízení

31 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (čtvrtý senát) rozhodl takto:

Článek 4 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy („Řím II“) musí být pro účely určení práva rozhodného pro mimosmluvní závazkový vztah, který vznikne v důsledku dopravní nehody, vykládán v tom smyslu, že újma související s úmrtím osoby při takové nehodě, k níž došlo v členském státě sídla soudu, a utrpěná jejími blízkými příbuznými s bydlištěm v jiném členském státě musí být kvalifikována jako „nepřímé následky“ této nehody ve smyslu tohoto ustanovení.

Podpisy.